

Baggrundspapir - Flersproglighed i folkeskolen

Folkeskolen er vigtig for fællesskabet.

Folkeskolen skal sikre, at alle børn vokser op i et samfund, som de oplever sig selv som en del af, som giver dem mulighed for at træffe frie og kvalificerede valg, og som de har lyst og mod på at tage aktivt del i. Den fælles folkeskole er en forudsætning for, at alle elever føler sig respekterede, værdsatte og velkomne. I folkeskolen er mangfoldighed en ressource, der styrker fællesskabet. Alle elever har ret til at blive en del af dette fællesskab. Folkeskolen er for alle elever uanset deres baggrund.

Alle elever skal føle sig velkomne i folkeskolen. Derfor er det vigtigt, at folkeskolen anerkender og anvender alle elevers sproglige og kulturelle kompetencer i alle fag.

Formålet med dette baggrundspapir er at skabe opmærksomhed på folkeskolens opgave i forbindelse med flersprogede elever. Der er brug for kontinuerlig opmærksomhed og indsats, således at alle elever får den rette undervisning. Opgaven er meget kompleks, og det er ikke ligetil at pege på færdige løsninger og indsatser. Sammenligninger med andre lande kan umiddelbart heller ikke give os svar på, hvilke tiltag eller kombinationer af indsatser, der skal til. Det, vi ved, er, at folkeskolen i Danmark har været sat under pres af bl.a. regeringens ghattoudspil 2018 og andre regeringstiltag, lovændringer, Pisa-resultater og ikke mindst den generelle retorik i samfundet i de sidste mange år vedr. tosprogede, flygtninge mv.

Derfor vil vi med dette udspil sætte fokus på vigtigheden af, at alle elever får den rette undervisning. Det gælder både de ressourcestærke flersprogede og de elever, der af forskellige årsager har behov for støtte eller særlige tilrettelagte forløb i dansk som andetsprog.

Sprogstøtte og indsatser er en givtig investering, og tosprogs-didaktik ser ud til at have gavnlig effekt for alle elever. Det er vigtigt, at alle elever føler sig værdsatte og oplever at have værdi i sig selv, men det er mindst lige så afgørende, at alle skoler og kommuner prioriterer området, sikrer sig, at der er de nødvendige ressourcer til stede og foretager de politiske prioriteringer, således at alle elever og deres forældre oplever at modtage undervisningstilbud, der er i tråd med elevernes behov og lever op til folkeskolelovens beskrivelser.

Dette udspil skal bidrage med viden på området og medvirke til, at der sættes fokus på elevernes ret til den rette undervisning i en tid, hvor der er kamp om de økonomiske ressourcer på skolerne.

Valg af ord er valg af forklaringer – og hensigter

Sprogbrug har en kolossal betydning, da de fleste ord er ladet med bibetydninger. Tilsyneladende neutrale udtryk som ”andengenerationsindvandrere” og ”tosprogede” får vandene til at skilles. Men ordenes betydning og bibetydning ændrer sig også over tid. Derfor har Danmarks Lærerforening valgt at fokusere på flersproglighed som en ressource og mangfoldighed, da der skal være rum og plads til forskellige kulturer i folkeskolen. Der ligger således en holdning bag valget, der understreger, at samfundet må være indstillet på at se på den enkelte elevs behov og dermed gøre forskel for at stille alle ens.

På alle niveauer er det vigtigt at bevidstgøre vores sprogbrug, så det ikke bliver stigmatiserende. Både i den enkelte klasse, på lærerværelset, i forvaltningen og i byrådssalen er vores valg af ord også valg af forklaringer. Man skal således være bevidst om, hvornår man anvender begreberne, som ”tosproget”, ”indvandrer”, ”flygtning”, ”flersprogede”, ”nyankomne”, ”sentankomne”, ”andengeneration” og ”tredjegeration” mv.

Fællesskabets skole

"Folkeskolen skal være en inkluderende skole, hvor en styrkelse af fællesskabet og almenundervisningen er forudsætningen for at flest mulige elever modtager undervisning på deres lokale skole. Den lokale folkeskole skal udvise aktiv imødekommenhed overfor alle distriktets børn og være forældrenes naturlige og foretrukne skolevalg på deres børns vegne. Kommunerne bærer ansvaret for at sikre, at alle elever kan få undervisning, som tilgodeser deres behov fagligt og socialt, uanset deres forudsætninger. Mangfoldigheden og diversiteten i folkeskolen er en styrkelse af det enkelte barns mulighed for at skabe sin egen identitet og tilhørsforhold i fællesskabet. Skolens hverdag må være præget af ligeværd og demokrati og give alle mulighed for at udvikle sig uanset baggrund og forudsætninger. Der skal gøres aktivt brug af de positive muligheder, som ligger i mødet med flere kulturer"

Fra Danmarks Lærerforenings principprogram

Alle elever er unikke

Mangfoldighed er en af folkeskolens grundlæggende værdier, og den kan kun fastholdes, hvis forskellighed accepteres og værdsættes, jf. folkeskolens formålsparagraf. Den enkelte elev har krav på at blive modtaget som et selvstændigt individ. Det er derfor folkeskolens opgave at gå forrest med denne opfattelse og på den baggrund etablere et samarbejde med alle familier.

Det er vigtigt, at skolen, og hermed lærerne, stiller samme høje krav til alle elever, jf. foreningens professionsideal.

"Læreren vil i sit virke som underviser, opdrager og vejleder stræbe efter at fremme den enkelte elevs værdifulde vækst og udvikling som menneske."

"Læreren vil med samme engagement påtage sig medansvaret for hver enkelt elevs opdragelse og undervisning"

Fra Danmarks Lærerforenings Professionsideal

I dette baggrundspapir vil foreningen gerne fremhæve centrale faktorer, der kan være med til at understøtte arbejdet med elever med dansk som andetsprog. I det følgende præsenteres 7 forskellige temaer:

1. Flersprogede elever har ret til sprogstøtte

- Tosprogede børn med behov for sprogstøtte skal ved optagelse i folkeskolen i forbindelse med skolestart eller senere i skoleforløbet gives undervisning i dansk som andetsprog. Jvf. Folkeskolelovens §5
- Skolens leder beslutter i samråd med forældre og elev, og efter fornøden sagkyndig bistand, om den enkelte elev har behov for sprogstøtte, samt hvordan eleven skal have gives undervisning i DSA. Dette gælder også elever, der senere under skoleforløbet viser sig at have brug for sprogstøtte.
- Hvis den tosprogede elev er i stand til at deltage i den almindelige undervisning i klassen, så skal eleven have DSA som en integreret del af undervisningen – enten som en dimension i undervisningen, på særlige hold eller som enkeltmandsundervisning.

Fra Bekendtgørelse om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog

Forskellen på supplerende undervisning og basisundervisning

Supplerende undervisning

Supplerende undervisning i dansk som andetsprog gives til tosprogede elever, som er i stand til at deltage i den almindelige undervisning i klassen. Hvor længe undervisningen fortsætter, afhænger således af elevernes behov. Elevernes fremgang i undervisningen må evalueres regelmæssigt med henblik på en vurdering af, om undervisningen bør fortsætte eller ophøre, jf. kapitel 4 afsnit 4.3.

Det er tillige vigtigt at være opmærksom på, at nogle tosprogede elever gennem skoleforløbet vil have behov for supplerende støtte i dansk som andetsprog for eksempel ved introduktionen af nye fag, jf. kapitel ??

Basisundervisning

Tosprogede elever, hvis behov for sprogstøtte betyder, at de ikke ved optagelsen kan deltage i den almindelige undervisning i klassen, skal gives basisundervisning i dansk som andetsprog, jf. bekendtgørelsens § 4, stk.

Basisundervisningen kan ifølge bekendtgørelsens § 4, stk. 2 organiseres i en af følgende tre former:

1. I modtagelsesklasser, hvor eleverne i begyndelsen har alle eller en del af deres timer, jf. dog folkeskolelovens § 25 a, således at de efterhånden får en del af deres undervisning i en almindelig klasse.
2. På særlige hold eller som enkeltmandsundervisning.
3. I udvidede modtagelsesklasser på 8.-10. klassetrin for tosprogede elever, der er flyttet til Danmark, efter at de er fyldt 14 år.

Organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede elever – en vejledning

Modersmålsundervisning

§1. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde undervisningspligtige børn, som forsørges af en i Danmark bosiddende person, der er statsborger i en anden medlemsstat i Den Europæiske Union eller i en stat, der er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde, undervisning i den pågældende stats officielle sprog, jf. dog § 3, stk. 1, 2. pkt.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal endvidere tilbyde undervisningspligtige børn, i hvis hjem færøsk eller grønlandsk benyttes som talesprog, undervisning i færøsk henholdsvis grønlandsk, jf. dog § 3, stk. 1, 2. pkt.

Bekendtgørelse om folkeskolens modersmålsundervisning

2. Få hjælp til at afdække nyankomne og tosprogede elevers kompetencer.

Undervisningsministeriet har udviklet et materiale, der kan hjælpe lærere med både at afdække nyankomne elevers skolebaggrund tidligt i deres skoleforløb og følge elevernes fremgang, indtil de er i stand til at deltage i undervisningen på lige fod med de øvrige elever.

<https://www.emu.dk/modul/hele-vejen-rundt-om-elevens-sprog-og-ressourcer>

3. Modtagelse af nyankomne elever – refleksionsspørgsmål

- Hvilke kompetencer og ressourcer har skolen i forhold til at modtage nyankomne elever?
- Hvordan anvender skoleledelsen og ressourcepersoner de tilgængelige ressourcepersoner bedst muligt?
- Hvordan understøtter skoleledelsen og ressourcepersoner samarbejde mellem forskellige fagpersoner omkring modtagelse af nyankomne elever?

- Hvordan sikrer skoleledelsen og ressourcerne en kontinuerlig udvikling og kvalitetssikring af organiseringen af modtagelsestilbuddet?

Kilde: <https://www.emu.dk/modul/refleksionssp%C3%B8rgsm%C3%A5l>

10 gode råd til dig der arbejder med modtagerklasse:

- Gør mål og sammenhæng i undervisningen tydelig.
- Søg viden om den enkelte elev.
- Sørg for at rammer og rutiner er forudsigelige.
- Arbejd med sproget i en meningsfuld sammenhæng.
- Arbejd aktivt med stilladsering fra hverdagsprog mod fagsprog.
- Giv eleverne rige muligheder for interaktion.
- Arbejd systematisk og dialogisk med ordforråd.
- Giv eleven rollen som en 'ekspert', der har noget at sige.
- Giv eleven muligheder for at bruge sin samlede sproglige kompetence.
- Få opbakning

Kilde: <https://ucc.dk/konsulenttydelser/skole/dansk-som-andetsprog/gode-rad-til-dig-der-arbejder-med-modtageklasser>

4. Forældresamarbejde i relation til forældre med dansk som andetsprog

Gensidig respekt skal være udgangspunktet for samarbejdet mellem skole og forældre.. Det er skolens opgave at synliggøre folkeskolens og den enkelte skoles mål og værdier, samt forsøge at inddrage alle forældre i en løbende diskussion om, hvad der er bedst for deres barn. Skolen må klart og konkret fortælle, hvad den forventer af forældrene. Og skolen skal se på alle forældres ressourcer i stedet for deres mangler.

Ligeledes er det vigtigt, at lærerne og børnehaveklasselederne har mulighed for at differentiere skole-hjem-samarbejdet, så det tilpasses den enkelte families behov, herunder at der kan etableres hjemmebesøg efter behov.

I skole-hjem-samarbejdet er det vigtigt at overveje, i hvilken grad man inkluderer eller ekskluderer særlige elevgrupper. Herunder bør det overvejes, hvordan kommunikationen understøttes bedst, herunder eksempelvis brug af tolke og etablering af et afbalanceret samspil mellem digitale kommunikationskanaler som intra og AULA, samt analog kommunikation.

Samarbejdet skal foregå på alle niveauer i skolens arbejde. Lige fra samarbejdet om den enkelte elev til forældresamarbejdet om klassen eller til deltagelse i skolebestyrelsen mhp. på demokratisk indflydelse. Det er et mål, at sammensætningen i skolebestyrelsen kommer til at afspejle elevsammensætningen på skolen.

5. Læreruddannelsen og efteruddannelse

Lærerne skal have viden, kompetencer og mulighed for at inddrage elevernes forskellige sproglige kompetencer i alle skolens fag, for på den måde at understøtte den enkelte elevs potentiale. Det forudsætter imidlertid, at skole og kommune investerer ekstra ressourcer i at kvalificere og støtte lærere og børnehaveklasseledere i undervisningen af nyankomne og flersprogede elever. Dette kræver særlig fokus på efteruddannelsesmuligheder indenfor dansk som andetsprog.

Læreruddannelsen skal sikre, at alle lærere får grundlæggende viden om dansk som andetsprog og give mulighed for, at man kan specialisere sig yderligere.

6. Undervisningsmaterialer

Danmarks Lærerforening mener, at undervisningsmaterialerne i folkeskolen bør afspejle mangfoldigheden i samfundet. Dette er med til at forstærke børn og unges oplevelse af at føle sig hjemme i folkeskolen, og i Danmark

Et forskningsprojekt i undervisningsmaterialer til danskundervisningen har vist, at nogle bogsystemer er med til at stadfæste en monokultur, da de fleste billeder og symbolikker i bogsystemet repræsenterer en homogen monokultur, og hvis andet er afbilledet, så symboliserer det fremmede noget ”farligt”, som fx krig, vold og konflikt.

Kilde: Bergthóra Kristjánsdóttir (2017) I Læremidlernes danskfag, s. 171-196. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

7. Erfaringsudvekling og faglige netværk

For at sikre en høj kvalitet og viden på den enkelte skole anbefaler Danmarks Lærerforening, at alle skole har en vejleder med særlig fokus på dansk som andetsprog. Erfaringer viser, at kommunale DSA vejledernetværk er med til at sikre en stærk erfaringsudvekling og faglig refleksion, som understøtter den enkelte lærers professionelle dømmekraft.

Gode refleksionsspørgsmål til teamet eller dig selv:

- Hvordan er jeg med til at konstruere forståelser af etnicitet og kultur?
- Hvordan oplever jeg, at disse konstruktioner er med til at begrænse elevernes muligheder for deltagelse i skolen? Hvordan kan jeg udvide mulighederne?
- Hvordan kan jeg arbejde med elevernes forskellighed uden at generalisere, f.eks. ”sådan er arabere”, ”det er, fordi hun er muslim” (underforstået ”sådan er muslimer”)?
- Hvordan kan jeg konkret arbejde anerkendende med, at hver elev er unik og samtidig er ligesom alle andre?
- Hvordan kan jeg arbejde anerkendende med eleverne betydning af, hvad det vil sige at være muslim, have marokkansk, libanesisk, palæstinensisk baggrund?

Kilde: Det ved vi om: Børn, unge og etnicitet i skolen (2017)

Læs videre her:

- <https://www.emu.dk/sites/default/files/Vidensnotat%20-%20Tosprogede%20elever.pdf>
- <https://www.eva.dk/grundskole/hoeye-forventninger-elever>
- Maria Ørskov Akselvoll (2018), ”Samspil mellem skole og hjem”, Pædagogisk rækkevidde
- Hent inspiration til samarbejdet med nyankomne forældre her: <https://vpt.dk/nyankomnefor%C3%A6ldre>
- <https://backend.folkeskolen.dk/~8/2/fs2217forskningtillaeg.pdf>